

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Gorzów Wielkopolski, dnia 12 stycznia 2017 r.

Poz. 117

UCHWAŁA NR XXXI/219/16 RADY MIEJSKIEJ W SKWIERZYNIE

z dnia 21 grudnia 2016 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 Gminy Skwierzyna”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2016r., poz. 446 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2014r., poz. 1446 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016 – 2019 Gminy Skwierzyna” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Skwierzyny.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej
Zofia Zawłocka

**Załącznik
do uchwały Nr XXXI/219/16
Rady Miejskiej w Skwierzynie
z dnia 21 grudnia 2016r.**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016-2019 DLA GMINY SKWIERZY-
NA**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.
3. Uwarunkowania prawne ochrony o opieki nad zabytkami w Polsce.
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy – ANALIZA SWOT.
7. Złożenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
11. Realizacja i finansowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

1. Wstęp.

Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Skwierzyna.

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Skwierzyna na lata 2016 – 2019” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu oraz zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz. 1446 ze zmianami.).

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;

- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5. wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. w myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

- 1) zabytki nieruchome będące w szczególności:
  - a) krajobrazami kulturowymi;
  - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
  - c) dziełami architektury i budownictwa;
  - d) dziełami budownictwa obronnego;
  - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
  - f) cmentarzami;
  - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 2) zabytki ruchome będące w szczególności:
  - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012r., poz. 642 ze zmianami);
  - f) instrumentami muzycznymi;
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
  - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
  - b) cmentarzyskami;
  - c) kurhanami;
  - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.). Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków. Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72. Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. w ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 446) art. 7 ust. 1 pkt. 9.

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. w szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 778 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1 ust. 2 pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 1 pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt. 3)

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt. 4)

- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt. 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt. 2; art. 47 ust. 2 pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku, poz. 290).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust 3 pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. w zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. w razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. w stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku, poz. 239). Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 672 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 roku, poz. 1651).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2015 roku, poz. 1774).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3). Identyfikacyjny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 716 ze zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012r., poz. 406 ze zm.)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 987 ze zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 ze zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 roku, poz. 1446 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 roku, poz. 2120 ze zm.).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015.1789),

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014r., poz. 399).

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. w myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. w treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. w roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przepisy art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012r., poz. 642 ze zmianami),
  - instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ww. ustawy ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014 - 2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skwierzyna opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego

dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,
7. Kontynuacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbałość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. w programie zapisano następujące priorytety i działania:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja

działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1. 1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;

Działanie 1. 2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;

Działanie 1. 3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2. 1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Podstawowe zadanie tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych.

Celami działań są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO NA LATA 2013 – 2016

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2013 – 2016 został przyjęty uchwałą nr XXXVI/399/13 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 15 kwietnia 2013r.

Program wojewódzki nie posiada zbyt wielu odniesień do terenu gminy. Zwraca jednak uwagę na historyczne znaczenie układów ruralistycznych, których liczba w gminie jest spora. Ich zachowanie powinno być jednym z celów polityki przestrzennej gminy. Należy też zwrócić uwagę na objęcie szczególną ochroną terenów cmentarnych różnych wyznań, których na terenie gminy znajduje się kilkanaście.

Dokument podkreśla znaczenie polityki samorządów w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Wskazuje rolę planowania przestrzennego jako instrumentu niezbędnego dla utrzymania ładu przestrzennego i stanowiącego narzędzie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego.

Jednym z dwóch zasadniczych celów strategicznych Programu jest ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego województwa. Działania podjęte w tym zakresie to: wspieranie badań naukowych nad zabytkami, historią regionu oraz opracowań badawczych, także wykonywanych dla potrzeb planowania przestrzennego, programów ochrony dziedzictwa kulturowego gmin i powiatów, aktualizacja kart ewidencyjnych i adresowych, uzupełnienie ewidencji zabytków, budowa bazy informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego.

Drugim celem strategicznym jest włączanie zabytków w procesy gospodarcze. Działaniami prowadzącymi do tego celu są: zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych (obszarów przemysłowych, zabytków rezyden-

cyjnych, opracowanie programów rewitalizacji stosowanie zachęt dla inwestorów w postaci ulg podatkowych, kredytów preferencyjnych pomocy publicznej itp.) oraz kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazu kulturowego, rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów urbanistycznych poprzez ochronę konserwatorską i rewaloryzację i rewitalizację układów urbanistycznych, ruralistycznych i krajobrazu kulturowego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.

Plan został uchwalony w dniu 2 października 2002 roku przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XXXVII/272/2002. Jednym z głównych celów PZPWL jest efektywne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego dla rozwoju turystyki. Podstawową zasadą w rozwoju zagospodarowania przestrzennego jest wykorzystanie szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych, w tym korzystne położenie województwa, zwłaszcza po akcesie Polski do Unii Europejskiej oraz uwarunkowań wewnętrznych – istniejących zasobów kulturowych, materialnych i niematerialnych.

Strategia rozwoju województwa lubuskiego.

Sejmik Województwa Lubuskiego przyjął Strategię 6 marca 2000 roku uchwałą nr XV/91/2000. W okresie niemal pięciu lat funkcjonowania stanowiła ona podstawę przy opracowywaniu licznych programów, strategii sektorowych oraz innych dokumentów wytyczających kierunki i priorytety rozwoju województwa oraz określających hierarchię ważności realizowanych zadań i projektów. Uchwałą nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 roku przyjęto dokument „Strategia rozwoju województwa. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”.

Aktualizacja Strategii spełnia ważną rolę w procesie podejmowania działań mogących wpłynąć na rozwój województwa lubuskiego, w tym wyboru przedsięwzięć i projektów mogących uzyskać wsparcie z unijnych środków pomocowych, stanowiąc podstawę przygotowania głównych kierunków wsparcia w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być ujmowany w płaszczyznach, zbieżnych z celami strategicznymi województwa. Strategicznymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego są:

Cel nr 1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej;
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej;
- usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno -prywatnego;
- wspomaganie procesów rewitalizacji miasta;
- uzyskanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej;
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

Cel nr 2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacji społeczeństwa, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym;
- wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo- badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy;
- dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE;
- wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży;
- wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego;
- ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży.

Cel nr 3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- aktywną promocję gospodarczą i pozyskiwanie inwestorów;
- usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych.
- rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu.

Cel nr 4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- rozwijanie świadomości proekologicznej;
- wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;
- promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej;
- podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek miasta.

Strategia rozwoju kultury województwa lubuskiego.

Strategia uchwalona została przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą nr XX/142/2004 z dnia 28 czerwca 2004 roku. Cele ustalone w tym dokumencie przewidują zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu poprzez ochronę i efektywne podnoszenie jego atrakcyjności w drodze zintegrowania działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki.

Zaspokajanie potrzeb mieszkańców regionu w dziedzinie kultury jest zadaniem własnym – o charakterze obowiązkowym – jednostek samorządu terytorialnego. Zasadnicza część zadań w tym zakresie realizowana jest poprzez prowadzenie samorządowych instytucji kultury. Głównymi i operacyjnymi celami województwa lubuskiego w sferze kultury są:

Cel nr 1. Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego regionu, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- ochrona dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel nr 2. Efektywne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu w podnoszeniu jego atrakcyjności, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu – ustalenie tematyki i zakresu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz wdrożenie do realizacji;
- zintegrowanie działań w dziedzinie kultury, oświaty, turystyki i gospodarki w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego i kultury współczesnej regionu w kształtowaniu osobowości i świadomości narodowej oraz w kształtowaniu atrakcyjności regionu;
- optymalizacja dostępu wszystkich środowisk i grup społecznych do dóbr kultury.

Cel nr 3. Wzmocnienie pozycji bibliotek publicznych jako głównych ośrodków informacji oraz kulturalnej i obywatelskiej aktywizacji społeczności lokalnych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- uzupełnienie zbiorów, zapewnienie zakupu książek na poziomie normatywu poprawa warunków korzystania ze zbiorów i usług bibliotek publicznych;
- zwiększenie dostępności do zbiorów i zasobów informacyjnych bibliotek publicznych;
- włączenie bibliotek publicznych w proces budowania regionalnej infrastruktury informacyjnej województwa lubuskiego;
- podniesienie kwalifikacji i umiejętności zawodowych bibliotekarzy.

Cel nr 4. Aktywne uczestnictwo społeczeństwa w życiu kulturalnym, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- racjonalne gospodarowanie potencjałem merytorycznym i technicznym samorządowych instytucji kultury i szkół artystycznych;

Cel nr 5. Znoszenie barier kompetencyjnych i organizacyjnych w odbiorze i dostępie Lubuszan do wartości kultury symbolicznej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- integracja społeczności lubuskiej w oparciu o tradycje i różnorodność kulturową;

Cel nr 6. Zapewnienie społeczeństwu możliwości uczestnictwa w przedsięwzięciach artystycznych, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- utrzymanie wysokiego poziomu profesjonalnej działalności artystycznej;
- wspieranie i promocja amatorskiego ruchu artystycznego.

Cel nr 7. Mecenat nad regionalną działalnością twórczą, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- tworzenie optymalnych warunków do pracy twórczej;
- wspieranie publikacji i prezentacji twórczości regionalnej;
- promowanie regionu przez sztukę.

Cel nr 8. Integracja społeczności województwa i zachowanie tożsamości narodowej, realizowany poprzez następujący cel operacyjny:

- aktywizacja społecznego ruchu kulturalnego.

Cel nr 9. Budowanie społeczeństwa obywatelskiego, realizowany poprzez następujące cele operacyjne:

- kształtowanie postaw obywatelskich otwartych na integrację europejską i wielokulturowość;
- edukacja kulturalna i patriotyczna dzieci i młodzieży.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu międzyrzeckiego.

Spśród dokumentów na szczeblu powiatowym podstawowe znaczenie ma Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Międzyrzeckiego z 2001 roku (aktualizacja z 2004 roku), uwzględniająca walory historyczne i kulturowe powiatu, jako czynniki mające potencjalne znaczenie dla rozwoju. w obrębie charakterystyki walorów turystycznych podkreśla się potrzebę zrównoważonego rozwoju tej dziedziny z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, społecznych oraz kulturowych. Strategia zakłada możliwość rozwoju turystyki, jako czynnika poprawiającego możliwości zatrudniania. W obrębie potencjału wskazuje się bliskość granicy polsko - niemieckiej oraz walory środowiska przyrodniczego. Jednocześnie w założeniach Strategii wskazuje się na potrzebę opracowania programu rozwoju turystyki na terenie powiatu.

Zagadnienia ochrony i opieki nad zabytkami uwzględnia się w obrębie zagadnień kultury. Tu wskazuje się przede wszystkim na pozycję międzyrzeckiej placówki muzealnej. Tym niemniej wśród wniosków podkreśla się niedostateczny poziom finansowania.

Problem ochrony i opieki nad zabytkami określa również analiza SWOT Strategii w zakresie edukacji i kultury. Jako mocną stronę wskazuje się bogate tradycje historyczne i kulturowe oraz wielość unikatowych obiektów zabytkowych. Jako stronę słabą określono ich zły stan.

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu międzyrzeckiego.

Wizją Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 jest powiat, jako mikroregion określony wielokulturowym dziedzictwem, świadomością społeczną posiadanych zasobów oraz umiejętnością korzystania z potencjału posiadanego rezerwuaru w wymiarze gospodarczym.

W ramach prac nad opracowywaniem programu wyznaczono cel strategiczny, którym jest „Poprawa jakości polityki samorządu powiatu międzyrzeckiego i praktyk współpracy społecznej w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym”. Realizowany on zostanie za pomocą celów priorytetowych w ramach których zaproponowano konkretne działania. Dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Skwierzyna największe znaczenie mają następujące cele priorytetowe:

II. Uwzględnienie zabytków w obrębie systemu zadań strategicznych w ramach zagadnień zagospodarowania przestrzennego

1. Podjęcie działań na rzecz przygotowania i realizacji dokumentów programowych powiatu międzyrzeckiego, z uwzględnieniem potrzeb opieki nad zabytkami:

- przygotowanie analizy potrzeb i stanu realizacji dokumentów programowych powiatu międzyrzeckiego;

- analiza możliwości wykorzystania dziedzictwa kulturowego powiatu w obrębie działań ukierunkowanych na planowanie przestrzenne i rozwój gospodarczy;

- przygotowanie katalogu zagrożeń dziedzictwa kulturowego dla potrzeb planistycznych i programowych powiatu.

2. Realizacja działań wspierających poprawę gminnych programów opieki nad zabytkami oraz innych programów strategicznych w uwzględnieniu opieki nad zabytkami:

- powołanie stałego zespołu konsultacyjnego w celu oceny potrzeb współpracy oraz problemów między organami powiatu a gminami na terenie powiatu w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;

- ocena elementów o charakterze konfliktowym w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym;

- ocena potrzeb i możliwości działań wspólnych w zakresie poprawy jakości opieki nad zabytkami.

- podjęcie współpracy z samorządami gminnymi na rzecz oceny możliwości określenia ochrony obszarowej obiektów dziedzictwa kulturowego;

3. Przygotowanie listy potencjalnych zespołów zabytkowych na terenie powiatu międzyrzeckiego, które mogą zostać w przyszłości objęte ochroną obszarową:

- powołanie społecznego zespołu ds. oceny możliwości wytyczenia ochrony obszarowej obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu;

- przygotowanie katalogu potencjalnych obiektów proponowanych do objęcia ochroną obszarową, uwzględniającego potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego oraz potrzeby gmin i innych podmiotów w zakresie realizacji bieżącego zaspokajania potrzeb społecznych, w tym aktywności gospodarczej.

III. Intensyfikacja współpracy między samorządem i społecznością lokalną na rzecz poprawy stanu ochrony i promocji zabytków

1. Poprawa jakości społecznej opieki nad zabytkami, w tym powołanie powiatowego społecznego opiekuna zabytków:

- ocena jakości pracy społecznych opiekunów zabytków na terenie powiatu międzyrzeckiego;

- koordynacja i poprawa jakości działań społecznych opiekunów zabytków;

- powołanie powiatowego społecznego opiekuna zabytków.

2. Opracowanie interaktywnej mapy i interaktywnego wydawnictwa o charakterze naukowym i promocyjnym:

Katalog zabytków powiatu międzyrzeckiego:

- powołanie zespołu merytorycznego w celu przygotowania mapy i wydawnictwa w formie Ebook;

- realizacja wydawnictwa w okresie do końca 2017 roku.

3. Intensyfikacja współpracy z organizacjami pozarządowymi na rzecz opieki i promocji dziedzictwa kulturowego, w tym wsparcie merytoryczne organizacji pozarządowych;

- ocena aktywności organizacji pozarządowych w zakresie różnych form działalności na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami;

- organizacja szkoleń poprawiających aktywność organizacji pozarządowych na polu ochrony i opieki nad zabytkami;

- wsparcie merytoryczne związane z możliwościami pozyskiwania środków finansowych przez organizacje pozarządowe na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

4. Realizacja przy współpracy ze szkołami i muzeum ścieżek edukacyjnych oraz konkursów na rzecz poprawy świadomości dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu;

- przygotowanie programu edukacyjnego określającego zadania szkół ponadgimnazjalnych na terenie powiatu w zakresie kreowania świadomości i tożsamości młodych ludzi w związku z dziedzictwem kulturowym;

- poprawa współpracy między szkołami ponadgimnazjalnymi i muzeum w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego powiatu;

- organizacja wykładów oraz warsztatów dla młodzieży ukierunkowanych na problemy lokalnego dziedzictwa kulturowego;

- przygotowanie i realizacja cyklu konkursów plastycznych, fotograficznych i literackich dla różnych grup wiekowych, pod patronatem Starosty Międzyrzeckiego, ukierunkowanych na popularyzację i ochronę dziedzictwa kulturowego powiatu.

5. Oznaczenie zabytków na terenie powiatu:

- podjęcie działań na rzecz oznaczenia w formie błękitnej tarczy oraz promocyjnych tablic informacyjnych zabytków na terenie powiatu międzyrzeckiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie gminy

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY SKWIERZYNA

Założenia planu zostały uchwalone przez Radę Miasta i Gminy Skwierzyna uchwałą nr XXI/171/08 z dnia 8 lipca 2008 roku. w rozdziale 5 pt. „Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków”, wprowadzono zapisy dotyczące:

- ochrony dziedzictwa archeologicznego

§ 9 ust. 1 zapisano, że na terenach objętych planem „ochrona zabytków obejmuje zobowiązanie osób prowadzących roboty budowlane i ziemne” w przypadku ujawnienia w trakcie prac przedmiotu, który posiada cechy zabytku, do wstrzymania wszelkich prac, mogących uszkodzić lub zniszczyć znalezisko, do czasu wydania przez organ ochrony zabytków odpowiednich zarządzeń, zabezpieczenia odkrytego przedmiotu oraz niezwłocznego powiadomienia o tym fakcie Burmistrza Skwierzyny oraz Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W ust. 2 wprowadzono zapis, iż na obszarach, gdzie zlokalizowane są stanowiska archeologiczne i zabytki wpisane do rejestru zabytków dla wszystkich prac ziemnych należy zapewnić nadzór archeologiczny i uzyskać na ten nadzór decyzje zezwalająca Konserwatora Zabytków.

- ochrony obszarów historycznej zabudowy na terenie gminy

W rozdz. 5 § 9 pkt. 3 „W przypadku sąsiedztwa terenów inwestycyjnych z historyczną zabudową kształtowanie nowej zabudowy wymaga poszanowania charakterystycznych dla danego terenu form i parametrów przestrzennych”, stwierdzając dalej, że skalę i charakter nowej zabudowy należy łączyć pod względem rozwiązań architektonicznych w sposób harmonijny z zabudową posiadającą wartości historyczne typowe dla danego obszaru, z zachowaniem istniejącej linii zabudowy, pokrycia dachowego materiałami historycznie występującymi na obszarze w tym dachówki ceramicznej lub cementowej w kolorze ceramiki naturalnej lub łupku.

Ponadto w rozdziale 3 § 7 „Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego” podkreślono m.in. konieczność zachowania linii zabudowy i gabarytów budynków, w tym wysokości, formy dachu i układu kalenicy, stosowania zasady dotyczącej budynków, które w ramach jednego przedsięwzięcia inwestycyjnego muszą być ujednoczone pod względem formy oraz wprowadzono zakaz lokalizacji wolnostojących obiektów tymczasowych w postaci obiektów- blaszanych, kontenerowych z wyjątkiem okresu budowy, a także stosowania betonowych płotów oraz pełnego muru z wyjątkiem cmentarzy i terenów przemysłowych.

UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY SKWIERZYNA

- respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej oznaczonych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,

- wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stanowisk archeologicznych oraz stref występowania stanowisk archeologicznych, a także układów urbanistycznych i ruralistycznych, założeń pałacowo - parkowych, zabytkowych cmentarzy oraz obiektów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie stanowisk archeologicznych, obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają

uzgodnienia z Lubuskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.”.

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.

5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY.

Gmina Skwierzyna leży w środkowej części województwa lubuskiego, zajmuje północno – wschodnią część powiatu międzyrzeckiego [od 1999 roku] na obszarze 285,44 km z czego około 24% stanowią obszary rolnicze a 68% lasy. Teren ten zamieszkuje 12 687 osób (stan na początek 2013 roku). Gmina położona jest pomiędzy Pojezierzem Międzychodzko – Sierakowskim a Pojezierzem Łagowskim; sąsiaduje z Puszcą Notecką.

W południowo - zachodniej części gminy znajduje się miasto Skwierzyna – siedziba władz samorządowych, którego północną naturalną granicę stanowi zakole rzeki Warty, a zachodnią rzeka Obra, wpływająca do Warty na północ od miasta. w gminie znajduje się 7 sołectw oraz 1 miasto (Skwierzyna) i z tymi jednostkami związane są w głównej mierze zasoby kulturowe gminy. Skwierzyna powstała prawdopodobnie w XII wieku jako osada rybacka i targowa położona w pobliżu przeprawy przez Wartę przy drodze handlowej ze Szczecina do Poznania.

W 1295 roku ówczesny król Polski, Przemysław II nadał osadzie nowy ustrój miejski, wzorowany na prawie magdeburskim, co uznaje się za początek funkcjonowania Skwierzyny jako miasta królewskiego. Po pożarze w 1400 roku prawa te utraciła, lecz już w 1406 roku zostały one odnowione przez Władysława Jagiełło, który nadał miastu też przywileje.

Położenie geograficzne i geopolityczne miasta powodowały, że Skwierzyna nigdy nie osiągnęła większego znaczenia politycznego i gospodarczego. Miasto wiele ucierpiało wskutek częstych przemarszów obcych wojsk - od przemarszu husytów na Nową Marchię w 1433 roku, poprzez Brandenburczyków, którzy je złupili w 1521 roku czy w XVII wieku kilkakrotnie Szwedzi a później kolejno wojska biorące udział w wojnie północnej oraz siedmioletniej. w 1768 roku Skwierzyna przejściowo znalazła się w rękach konfederatów barskich. Skwierzyna należała do Rzeczypospolitej do II rozbioru Polski, kiedy to w 1793 roku została włączona do Prus. w latach 1807 – 1815 należała przejściowo do Księstwa Warszawskiego.

Zabudowa Skwierzyny niszczone była przez liczne pożary [np. w 1712 roku, kiedy to miasto doszczętnie spłonęło, i ostatni wielki pożar w 1821 roku], zarazy i epidemie oraz liczne i dotkliwe powodzie. w XIX wieku miasto podlegało rozwojowi, spowodowanemu m.in. budową szosy z Berlina do Poznania, budową linii kolejowych oraz pierwszych zakładów przemysłowych [browaru, fabryki cygar etc.].

Po i wojnie światowej Skwierzyna pozostała w ramach państwa niemieckiego – była miastem granicznym, co wpłynęło niekorzystnie na jej kondycję gospodarczą, mimo uregulowania koryta Warty, budowy mostu i tamy przeciwpowodziowej na rzece. w latach 30-tych XX wieku zbudowano linię kolejową z Gubina do Krzyża, koszary wojskowe i flanki umocnień należących do Międzyrzeckiego Rejonu Umocnień.

W dniu 30 stycznia 1945 roku Skwierzyna została zajęta przez wojska radzieckie; wskutek dewastacji i licznych podpałów miasto zostało poważnie zniszczone [szacunkowo od 50-75 %]. Ludność niemiecka opuściła wkrótce miasto; zaczęli tu napływać osadnicy polscy z różnych rejonów państwa polskiego. w latach 70. XX wieku rozebrano kamieniczki wokół rynku i w to miejsce wybudowano bloki mieszkalne.

5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Na terenie gminy Skwierzyna rozpoznano i wstępnie przeanalizowano cenne pod względem kulturowym obszary krajobrazu kulturowego. Na podstawie dokonanej analizy należy w szczególności wskazać obszary zlokalizowane w dolinie nadwarciańskiej, zawierające założenia wsi olęderskich, w tym na północnym wschodzie: rejon wsi Dobrojewa, Gościniowa i w sąsiedztwie Murzynowa oraz na południowym wschodzie: Świniarek, Skrzynicy i Krobielewka. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewiduje ochronę krajobrazu kulturowego. Rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie podjętej uchwały może utworzyć park kulturowy będący jedną z form ochrony zabytków, alternatywną do obszarowego wpisu do rejestru zabytków.

Przedmiotowa uchwała powinna określać nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także obowiązujące na jego obszarze zakazy i ograniczenia.

Miasto zachowało formę przestrzenną z czworobocznym rynkiem w pobliżu wschodniego brzegu Warty i kwartałami uliczek wokół niego od strony południowo wschodniej i XIX wieczną zabudową zlokalizowaną głównie wokół dróg przecinających miasto. Do tego na terenie gminy Skwierzyna rozpoznano szereg wartościowych w sensie kulturowym układów przestrzennych miejscowości, w tym w szczególności układ urbanistyczny miasta Skwierzyny oraz układy ruralistyczne średniowiecznych i nowożytnych wsi. Ze względu na szczególne wartości przestrzenne objęto ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków układ urbanistyczny miasta Skwierzyna i układ urbanistyczny (ruralistyczny) Trzebiszewa.

- Zespół urbanistyczno - krajobrazowy miasta Skwierzyna obejmuje historyczny zespół urbanistyczny Starego Miasta w granicach rozplanowania średniowiecznego miasta oraz strefę pośredniej ochrony konserwatorskiej tzw. otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, obejmujący obszar o promieniu 1000m w obrębie którego znajdują się nowożytne i nowoczesne przedmieścia oraz tereny nadwarciańskiego krajobrazu kulturowego.

- Układ urbanistyczny Trzebiszewa obejmujący domy od nr 41 do 103 (stara, nieaktualna numeracja) obejmujący założenie ruralistyczne wytyczone po pożarze z 2 ćwierci XIX wieku, w ramach którego zachowana jest częściowo historyczna zabudowa mieszkalna. Ponadto zachowała się historyczna linia zabudowy oraz pomimo przekształceń i wprowadzenia nowej zabudowa jej historyczna forma ze skośnymi dachami oraz skala.

Do cennych w sensie przestrzennym i kulturowym należą wsie nowożytne, tzw. olęderskie. Są to wsie o XVII-wiecznym rodowodzie, powstałe w okresie kolonizacji terenów zalewowych Warty, w których osiedlili się osadnicy pochodzący z Niderlandów, a następnie także ludność niemiecka. w północno-zachodniej części gminy należą do nich wsie: Dobrojewo [niem. Johanneswumch] oraz Gościnowo [niem. Aleksandersdorf], a na wschodzie – pomiędzy Puszcą Notecką a Wartą [po południowej stronie drogi ze Skwierzyny do Międzyochodu] wieś Świniarki [niem. Schweinerter Hollander], Skrzynica [niem. Warthetal], Krobielewko [niem. Klein Kriebel] oraz pozostałości po osadach w Puszczy Noteckiej – Jezierce [niem. Seewitz] i Nadziejewki [niem. Hoffnung). Miejscowości te zachowały w pewnej mierze swój historyczny charakter. Natomiast wsie Murzynowo, Świniary, Nowy Dwór, a także Wiejce posiadają zniekształcony układ przestrzenny – plan ulicowy lub wielodrożnicowy oraz XIX- wieczną zabudowę.

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Do najważniejszych zabytków architektury i budownictwa na terenie miasta wpisanych do rejestru zabytków województwa lubuskiego należą następujące obiekty:

- Kościół parafialny rzymsko - katolicki p.w. św. Mikołaja Biskupa, późnogotycki, zbudowany z kamienia i cegły w XV wieku; kompleksowo przebudowany w latach 1861 – 1 863, z wyjątkiem wieży zachodniej. Obecnie jest to trójnawowy kościół halowy z wieżą, zamknięty od wschodu trójbocznie, z czterema przęsłami nawy głównej; z historycznym wyposażeniem oraz XVI- wiecznym obrazem Matki Boskiej z Klewania na Wołyniu, przywiezionym potajemnie w 1945 roku przez repatriantów.

- Kościół filialny p.w. Najświętszego Zbawiciela, neoromański z wolnostojącą wieżą, wzniesiony w latach 1847-1854 jako świątynia ewangelicka w miejsce drewnianego zboru protestanckiego; po wojnie kościół garnizonowy, a od 1958 roku jako rzymsko-katolicki kościół filialny.

- Kamienica mieszczańska przy ul. Rynek 6, parterowa, murowana, usytuowana szczytem do placu rynkowego, zbudowana w 1856 roku przez bogatego kupca niemieckiego i przebudowana w 1 ćw. XX wieku.

- Spichlerz przy ul. B. Prusa nr 4, ryglowy i murowany, trzykondygnacyjny, wzniesiony na początku XIX wieku i rozbudowany pod koniec XIX wieku, obecnie nieużytkowany.

- Cmentarz żydowski - kirkut założony w XVIII wieku, czynny do końca lat 30. XX wieku; o powierzchni ok. 2,23 ha, znajduje się na nim obecnie 247 macew.

Ponadto na terenie miasta znajduje się neorenesansowy ratusz – zlokalizowany pośrodku rynku – obecnie siedziba Burmistrza Skwierzyny, zbudowany w 1841 roku, w miejscu poprzedniego ratusza, budynek poczty z lat 70-tych XIX wieku oraz cenna w sensie architektoniczno - przestrzennym zabudowa mieszkalna złożona z parterowych oraz dwu i trzykondygnacyjnych kamienic, utrzymanych w kostiumach historycznym, secesyjnym oraz modernistycznym, a także wille z okresu 20 - lecia międzywojennego oraz budynki użyteczności publicznej, w tym w szczególności budynki szkolne.

Na terenie gminy Skwierzyna znajdują się też inne obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- Kościół filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP w Murzynowie, zbudowany w 1837 roku i rozbudowany w 1883 roku o prezbiterium i wieżę;

- Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Królowej Polski w Świniarach, zbudowany w 1904 roku jako świątynia ewangelicka, w neogotyckich cechach stylistycznych, z prezbiterium i wieżą;

- Pałac w Wiejcach - neobarokowy, zbudowany w II połowie XIX wieku, przebudowany i rozbudowany po I wojnie światowej oraz przypałacowy park krajobrazowy w Wiejcach z II połowy XIX wieku; relikwiarz folwarku i budynek dawnego spichlerza ryglowego z II połowy XIX wieku, zamienionego w latach 30. XX wieku na rządówkę.

Ponadto na terenie gminy Skwierzyna znajdują się inne, cenne zabytki, nie wpisane do rejestru zabytków, a charakteryzujące się znacznymi wartościami architektoniczno – przestrzennymi i:

- kościół filialny p.w. św. Trójcy w Dobrojewie, ceglany, neogotycki z 1903 roku

- kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krobielewkę, drewniano-ceglany, modernistyczny, wybudowany w 1924 roku

- kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Nowym Dworze, murowany, neogotycki, wzniesiony w 4 ćw. XIX w.

- kościół parafialny p.w. św. Jana Nepomucena w Trzebiszewie, ceglany, neostylowy wybudowany w latach 1846 - 1848

- kościół filialny p.w. św. Józefa Robotnika w Wiejcach, ceglany, neogotycki, wzniesiony w końcu XIX w.

- pałac w Murzynowie, ceglany, tynkowany, realizacja architekta ze szkoły K. F. Schinkla, wybudowany w latach 40. XIX w.

- założenie folwarczne w Murzynowie, z zabudowaniami o cechach neostylowych, pochodzących z poł. XIX i 2 poł. XIX w.

- ratusz w Skwierzynie, ceglany, tynkowany, neostylowy z lat 1840-1842

- budynek poczty w Skwierzynie, ceglany, neostylowy z lat 70-tych XIX w.

- budynek dworca kolejowego w Skwierzynie, murowany, z lat 70-tych XIX w.

- domek myśliwski w Jeziercach, murowany, wzniesiony w lat 30-tych XX w.

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Na wystrój i wyposażenie zabytków architektury i budownictwa składają się zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków. Na terenie gminy Skwierzyna są to następujące zespoły:

- wystrój i wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Jana Nepomucena w Trzebiszewie, wpis do rejestru zabytków pod numerem 146 decyzją z dnia 26.08.1974 r.

- wystrój pałacu w Wiejcach, wpis do rejestru zabytków pod numerem 32 decyzją z dnia 06.05.1973r.

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytek archeologiczny jest zabytkiem nieruchomym, będącym powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, względnie zabytek ruchomy, będący ich wytworem.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach, a także publikacjach naukowych, popularno-naukowych oraz artykułach prasowych. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych relikwach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. w ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Gmina Skwierzyna w sensie terytorialnym obejmuje wycinek pradoliny Warty wraz z systemem teras i przylegającymi do nich wysoczyznami. Dolina Warty jest terenem charakteryzującym się stosunkowo trudnymi warunkami osadniczymi, z uwagi na rozległe oraz silnie podmokłe łąki. W wielu miejscach występują też torfy i grzęzawiska. Stanowiska archeologiczne położone są głównie przy krawędzi doliny Warty, najczęściej na terasie nadzalewowej jak i na wysoczyźnie. Osadnictwo na tym obszarze trwało w sposób nieprzerwany od mezolitu, poprzez neolit i epokę brązu, wczesne oraz późne średniowiecze do czasów współczesnych.

Na terenie gminy zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych. Osadnictwo ludzkie w okresie pradziejowym koncentrowało się między innymi w rejonie miejscowości Gościno i Murzynowo. Zarejestrowano tu ślady osadnictwa z okresu mezolitu, kultury łużyckiej i przeworskiej i w następnej kolejności z okresu wczesnego i późnego średniowiecza oraz nowożytności. Po drugiej stronie rzeki Warty, w Trzebiszewie przeważają z kolei ślady osadnictwa kultury łużyckiej.

Skupiska stanowisk archeologicznych odkryto w rejonie Krobielewka, Nowego Dworu, Świniar, Skrzynicy i Wiejc, są to ślady osadnictwa z epoki kamienia, kultury łużyckiej, przeworskiej oraz późnego średniowiecza. W świetle badań AZP działalność osadnicza na południe i południowo-zachód od Skwierzyny zapoczątkowana została w epoce neolitu i była kontynuowana w okresie kultury łużyckiej, przeworskiej oraz wczesnego średniowiecza. Na uwagę zasługuje fakt koncentracji stanowisk z okresu późnego średniowiecza i nowożytności, które świadczą o prężnie rozwijającej się osadzie a następnie mieście.

W świetle prospekcji terenowej, w okresie wczesnego i późnego średniowiecza na potrzeby osadnictwa zajmowane były nie tylko rejony dolin rzecznych, ale również teren wysoczyzny. W tym czasie ukształtował się obecny układ przestrzenny szeregu miejscowości, dlatego też stanowiska średniowieczne i nowożytne występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Na koniec należy odnieść się do domniemanego grodziska w Murzynowie. Nie stwierdzono tutaj występowania materiału zabytkowego, dlatego też jedyną możliwością weryfikacji domniemanego grodziska pozostają sondażowe badania archeologiczne.

Aktualnie największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy Skwierzyna są inwestycje drogowe, budowlane oraz przemysłowe. Najpoważniejszym spośród nich jest eksploatacja i ewentualna rozbudowa drogi ekspresowej S3 na odcinku Gorzów Wlkp. - Sulechów. Na planowanym przebiegu drogi w obrębie gminy Skwierzyna odnotowano szereg stanowisk archeologicznych, w związku z czym prowadzone są aktualnie ratownicze wykopaliskowe badania archeologiczne. Ponadto wśród potencjalnych zagrożeń odnotować należy nielegalną eksploatację piasek i żwirowni. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów wyposażonych w wykrywacze metali. Skali problemu niestety nie potrafimy ocenić. Działalność ta zagraża szczególnie cmentarzyskom zlokalizowanym na terenie gminy.

Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego - jak już wspomniano użycia ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwoju budownictwa na obrzeżach miast, budowie dróg. a zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno - budowlanych.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych oraz założeń pałacowo - parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych.

W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają wyprzedzającego bądź jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami oraz na terenie obszarów leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również zajmowane przez ludzi w okresie pradziejowym i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Na chwilę obecną na terenie gminy Skwierzyna brak placówek muzealnych dokumentujących lokalne dziedzictwo kulturowe.

5.2.7 Dziedzictwo niematerialne

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Znaczenie historyczne ma również herb Skwierzyny. Na niebieskiej tarczy widoczny jest złoty lew stojący na tylnych łapach, z głową zwróconą w prawo (wg reguł heraldycznych – od strony trzymającego tarczę, czyli z punktu widzenia obserwatora – w lewo). z pyska wystaje czerwony jęzor. Lew trzyma w przednich łapach srebrny klucz. Srebrny klucz był symbolem kluczowej pozycji Skwierzyny, położonej między Wielkopolską, Pomorzem i Brandenburgią, a zarazem symbolem otwarcia bram grodu dla przyjaźnie nastawionych przybyszów. Lew zaś podkreślać miał odwagę mieszkańców, którzy bronili tożsamości miasta przed zakusami „obcych”. Herb w obecnej postaci został przyjęty przez Radę Miejską 13 czerwca 2013 roku.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie gminy Skwierzyna do rejestru zabytków województwa lubuskiego wpisano następujące obiekty:

MURZYNOWO

- kościół rzymsko – katolicki p.w. Niepokalanego Serca NMP, 1837 i 1883 rok; nr rej. L-318/A z 07.05.2009, dawn. 2106 z dnia 04.05.1971r.

SKWIERZYNA

- kościół rzymsko-katolicki p.w. św. Mikołaja Biskupa, późnogotycki z XV w., rozbudowany w latach 1861-63; nr rej. L-335/A z 15.07.2009, dawn. KOK -1- 21/76 z dnia 22.10.1976 r.

- kościół rzymsko-katolicki, dawn. ewangelicki, fil., p.w. św. Najświętszego Zbawiciela, 1847-1857; nr rej. L-287/A, z dn. 03.06. 2008r.

- zespół urbanistyczno - krajobrazowy miasta Skwierzyna, nr rej. 86 z dn. 16.04.1958 r. oraz nr 2176 z dn. 31.01.1975r.

- kamienica z II poł. XIX w., przy ul. Rynek nr 6; nr rej. L - 1/99, z dn. 30.03.1999r.

- spichlerz ryglowy z pocz. XIX wieku, przy ul. B. Prusa 4; nr rej. L/346/A z dnia 02.10.2009, dawn. 2111, z dn. 04.05.1971r.

- cmentarz żydowski - kirkut, XVIII - XX wiek, przy ul. Międzyrzeckiej, nr rej. KOK-I-416/92, z dn. 02.11.1992r.

- dom mieszkalny przy ul. Rynek 23, nr rej. 600, z dn. 20.06.1963r.

ŚWINIARY

- kościół rzymsko - katolicki, d. ewangelicki, fil. p.w. św. MB Królowej Polski, z 1904 roku; nr rej. KOK-I-44/76, z dnia 26.10.1976r.

TRZEBISZEWO

- układ urbanistyczny wsi – domy nr 41-103, nr rej. 2115 z dnia 06.05.1971 r.

WIEJCE

- pałac, 2 poł. XIX w., nr rej. L-317/A z dn. 05.05.2009 r., dawn. 2116 z dnia 06.05.1973 r.

- park, relikw folwarku oraz budynek rządcówki [d. spichlerza] z zespołu pałacowo - parkowo - folwarcznego z II poł. XIX w; nr rej. L-62 z dn. 04.09.2002r.

5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Na terenie gminy Skwierzyna znajduje się również szereg obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Obszarem zdecydowanie najbardziej nasyconym substancją zabytkową jest teren miasta Skwierzyna w ramach układu urbanistycznego objętego ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa lubuskiego. Większość obiektów to domy lub kamienice pochodzące w przeważającej większości z XIX stulecia lub z początków XX wieku.

Tereny wiejskie gminy posiadają znacznie mniejsze walory zabytkowe. Wyróżnia się tutaj miejscowość Trzebiszewo, która posiada układ wpisany do rejestru zabytków województwa lubuskiego i zachowała historyczne rozplanowanie zabudowy i sieci drogowej. Interesujący układ ruralistyczny owalnicy znajduje się także w Murzynowie, gdzie szczególną uwagę należy zwrócić na zespół pałacowo - folwarczny wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Pozostałe zespoły folwarczne istniejące niegdyś na terenie gminy praktycznie w całości utraciły walory zabytkowe – związane jest to z wyburzeniami poszczególnych budynków oraz zmianą ich funkcji i związanymi z tym przebudowami. Charakterystycznym typem osadnictwa na terenie gminy były osady ołęderskie jednak niewiele z nich zachowało swój pierwotny charakter – wpisane zostały one do gminnej ewidencji zabytków i podlegają ochronie. Charakterystycznym elementem związanym z bliskością Puszczy Noteckiej jest obecność leśniczówek, najcenniejsze ich przykłady zostały objęte ochroną. Na uwagę zasługuje też domek myśliwski wraz z budynkami gospodarczymi w osadzie Jezierce.

W gminnej ewidencji zabytków znajduje się również kościoły niewpisane do rejestru zabytków, a stanowiące historyczny element zabudowy wsi (np. w Dobrojewie, Krobielewku czy Wiejcach)

W GEZ znalazły się również obiekty małej architektury w postaci kapliczek przydrożnych, figur przydrożnych, a także głązy pamiątkowe lub orientacyjne. Niewykluczone, iż podobnych obiektów na terenie gminy jest więcej i w ramach realizacji niniejszego programu warto zbadać ten temat dokładniej. Ważnym elementem gminnej ewidencji zabytków są też zabytkowe cmentarze, głównie ewangelickie, ale też i rzymsko-katolickie, nadal użytkowane.

Szczegółowe dane dotyczące obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajdują się w załączniku na końcu opracowania.

5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Jak już wspomniano, największe znaczenie dla gminy mają zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa lubuskiego. Spośród nich należy wskazać szczególnie ważne obiekty:

- Kościół parafialny rzymsko - katolicki p.w. św. Mikołaja Biskupa w Skwierzynie wraz z wyposażeniem i wystrojem wnętrza znajduje się w dobrym stanie technicznym po przeprowadzonych w ostatnich latach remontach, w stosunkowo złym stanie znajduje się drewniana konstrukcja schodów wewnątrz wieży oraz otoczenie zabytku.

- Dawny zbór ewangelicki obecnie filialny kościół rzymsko – katolicki p.w. Najświętszego Zbawiciela w Skwierzynie znajduje się w dostatecznym stanie technicznym, na co wpływ mają ubytki w połaci dachowej oraz wypłukanie spoinowania oraz korozja murów zewnętrznych.

- Zespół urbanistyczno krajobrazowy w Skwierzynie jest zachowany w stanie dostatecznym ze względu na przeprowadzenie skrajem Starego Miasta drogi z Gorzowa do Międzyrzecza i dalej do Zielonej Góry oraz wyburzeniem części starej zabudowy i wprowadzenie nowej, nie respektującej skali oraz historycznych linii zabudowy. Ponadto w ramach zespołu zachowały się niezabudowane parcele, wpływające negatywnie na odbiór całości układu. Istotnym zagrożeniem są również nieprzemyślane, samowolnie prowadzone remonty i modernizacje, prowadzące do zmiany charakteru historycznej zabudowy. Zespół jest obecnie poddawany rewitalizacji.

- Kamienica przy Rynku nr 6 w Skwierzynie znajduje się w dobrym stanie technicznym, jednak wymaga dbałości w zakresie bezpiecznego odprowadzenia wód opadowych poza obręb budynku.

- Spichlerz ryglowy zlokalizowany przy ul. B. Prusa nr 4 w Skwierzynie jest zachowany w stanie złym i nie jest zagospodarowany na cele użytkowe. Widoczna jest degradacja elementów konstrukcji, ubytki w ceglany wypełnieniu pól międzyryglowych oraz nieodpowiednie odprowadzenie wody opadowej.

- Cmentarz żydowski – kirkut w Skwierzynie jest zachowany w stanie dobrym, dokładnie zinwentaryzowany i opracowany pod względem historycznym, widoczna stała dbałość o obiekt; skutki aktów wandalizmu z 2003 roku zostały usunięte, a po akcji informacyjno – dydaktycznej nie powtórzyły się.

- Kościół filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP zlokalizowany w miejscowości Murzynowo jest w dobrym stanie technicznym. w ostatnich latach wymieniono pokrycie dachowe na dachówkę karpiówkę ułożoną podwójnie w koronkę oraz blachę na dachu brogowym wieży, założono nowe rynny i opierzenia, odświeżono tynki i malowane opaski wokół otworów.

- Kościół filialny w Świniarach jest w dobrym stanie technicznym, w ostatnich latach uzupełniono i wymieniono częściowo dachówki w pokryciu dachowym oraz całkowicie wymieniono blachę pokrywającą połacie dachowe wieży oraz założono nowe rynny i opierzenia. Problem jest natomiast porastający dachówki mech, który może doprowadzić do nieszczelności w pokryciu budowli.

- Układ urbanistyczny (ruralistyczny) Trzebiszewa zachowany jest w stanie dostatecznym. Stan zachowania wynika z usytuowania wsi na szlaku komunikacyjnym ze Skwierzyny do Gorzowa. Skutkiem wzmożonego ruchu kołowego jest stale pogarszający się stan techniczny historycznej zabudowy. Kolejnym zagrożeniem są nieprzemyślane, samowolnie prowadzone remonty i modernizacje, prowadzące do zmiany charakteru historycznej zabudowy.

- Pałac w Wiejcach został w latach 2001 - 2003 poddany gruntownej rewaloryzacji i adaptacji na hotel, przeprowadzonej zgodnie z zasadami sztuki i na podstawie wszystkich uzgodnień i wymaganych przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pozwoleń. Obiekt jest użytkowany i na bieżąco konserwowany oraz naprawiany.

- Park i rządzówka w Wiejcach, relikty założenia pałacowo - parkowo - folwarcznego zostały poddane rewaloryzacji w latach 2001 – 2004 i są w bardzo dobrej kondycji.

Na terenie gminy Skwierzyna występuje szereg zewidencjonowanych cmentarzy w tym jeden wpisany do rejestru zabytków – cmentarz żydowski w Skwierzynie. Należy podkreślić, że zostały one zewidencjonowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku i część z nich praktycznie dziś nie istnieje tzn. nie zachowały się nawet w stanie szątkowym mogiły czy nagrobki a założenie przestrzenne jest przekształcone lub nieczytelne. Dotyczy to cmentarza przykościelnego w Skwierzynie przy ul. Plebańskiej 1 czy cmentarza przykościelnego w Wiejcach. Również cmentarze w Skrzynicy, w Ocieszu [niem. Pechlige] czy w Wiejcach praktycznie nie istnieją. Jest to najbardziej zagrożony pod względem konserwatorskim obszar.

Cmentarze te w przeważającej większości ewangelickie są nieczynne i nie zagospodarowane, dlatego też ulegają stopniowej degradacji. Wiele z nich jest nieogrodzonych, stąd pozostałości starych nagrobków i metalowych krat z uwagi na łatwy dostęp osób postronnych są zagrożone kradzieżą. Tym bardziej, że miejscowa – napływowa ludność nie ma orientacji w zakresie ich historii i nie identyfikuje ich jako miejsc pamięci. Należy jednak podkreślić, że nie zauważa się śladów świadomej dewastacji.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Skwierzyna, a także szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - Atrakcyjne położenie Gminy w pobliżu Puszczy Noteckiej oraz rzeki Warty, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki - Dobra dostępność komunikacyjna, zarówno drogowa, jak i kolejowa - Niewielka odległość od miasta wojewódzkiego – Gorzowa Wlkp. - Bogata historia Skwierzyny z zachowanym układem urbanistycznym - Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej - Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej 	<ul style="list-style-type: none"> - Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Słabo rozwinięta baza noclegowa - Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Niezbyt duże środki w budżecie Miasta na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego - Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych

<ul style="list-style-type: none"> - Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Miasta - Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Miasta - Odbywające się regularnie imprezy kulturalne - Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców Miasta - Aktywna działalność organizacji pozarządowych - Często aktualizowana strona internetowa Miasta, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu - Dobre wskaźniki rozwoju Skwierzyny 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków - Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków - Szersza promocja walorów kulturowych Gminy, przyciągająca turystów - Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków - Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne <ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby - Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego - Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) <ul style="list-style-type: none"> - Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych - Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych - Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubuskiego 	<ul style="list-style-type: none"> - Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru - Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych <ul style="list-style-type: none"> - Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych - Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe - Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych - Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska <ul style="list-style-type: none"> - Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej - Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów - Zanik tradycji i tożsamości regionalnych - Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego - Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych <ul style="list-style-type: none"> - Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe - Akty wandalizmu

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA SKWIERZYNA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o priorytety z poprzedniego horyzontu czasowego programu opieki nad zabytkami, konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wymienione poniżej kierunki działań uwarunkowane są sytuacją finansową gminy, podanie dokładnych kwot na poszczególne działania jest w tej chwili bardzo trudne. Gmina dołoży wszelkich starań, ażeby w miarę swoich możliwości zrealizować ich jak najwięcej.

7.1 PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI

W ramach gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019 przewidziano realizację następujących dwóch priorytetów:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY**PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY****7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI**

W ramach wskazanych powyżej priorytetów na lata 2016 - 2019 przewidziano do realizacji następujące kierunki (cele) szczegółowe:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Cel szczegółowy I. 1 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy.
2. Realizacja zasad ochrony historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości (w tym historycznej sieci drogowej, podziałów własnościowych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabudowy).
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy.
4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci, głównie poprzez prowadzenie prac porządkowo - pielęgnacyjnych.
5. Respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej w polityce przestrzennej gminy.
6. Aktualizowanie zasobu dziedzictwa kulturowego, w tym Gminnej Ewidencji Zabytków.
7. Ochrona historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych między zespołami zabytkowej zabudowy.
8. Wprowadzanie nowej zabudowy w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu, gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy.
9. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ.

Cel szczegółowy I. 2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy.
2. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
3. Stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Cel szczegółowy I. 3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).
2. Zaplanowanie środków w budżecie gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych.
3. Promocja zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach(informacja o wydanej uchwale, opublikowanie regulaminu, wzoru wniosku itd.) oraz doradztwo przy wypełnianiu dokumentów.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II. 1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych.
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby kulturowe.
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych.
4. Polepszenie dostępności poszczególnych obiektów poprzez odpowiednie oznakowanie dróg czy szlaków turystycznych.
5. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.

Cel szczegółowy II. 2 Przystosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego dla potrzeb turystyki weekendowej i jednodniowej.

Działania:

1. Promocja walorów turystycznych gminy na różnego rodzaju targach, konferencjach oraz w akcjach reklamowych.
2. Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji celów promocyjnych.
3. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.

Cel szczegółowy II.3 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Aktualizacja i rozszerzanie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowkskazów itp.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom.
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.
4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym.
5. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych.
6. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego.
7. Nagłaśnianie wśród lokalnej społeczności najważniejszych badań, odkryć i publikacji związanych z tradycją regionalną w celu wzrostu tożsamości regionalnej mieszkańców.

Cel szczegółowy II. 4 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowanie tradycji regionalnych.

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury.
2. Wspieranie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym.
3. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.
4. Wprowadzanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez różnego rodzaju konkursy, wystawy, wycieczki itp.

5. Przywrócenie tradycyjnego rzemiosła oraz ginących zawodów poprzez odpowiednie szkolenia i kursy (także dla osób bezrobotnych).

6. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury).

7. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań).

8. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skwierzyna powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Skwierzyna zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz referaty Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. Wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),

- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),

- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),

- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań. Przykłady działań to:

1. Zadania kompetencyjne samorządu:

- analiza ilościowa i jakościowa wykonanych analiz i raportów,
- analiza ilości i jakości wprowadzanych planów, strategii i programów,
- analiza jakości i ilości prac dokumentacyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego,
- analiza współdziałania z organem ochrony zabytków.

2. Zahamowanie degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania:

- ocena ilości i dokonanych analiz stanu zachowania obiektów zabytkowych,
- analiza zaangażowania budżetu gminy mających na celu zahamowanie destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych,

- ocena ilości i jakości dokonanych działań na rzecz zahamowania destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych.

3. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazowych:

- ocena stanu utrzymania obiektów zabytkowych będących w gestii samorządu,
  - ocena stopnia zaawansowania prac mających na celu nadanie wyższego standardu przestrzeniom publicznym,
  - ocena zaawansowania prac porządkowych oraz sanitarnych przy zabytkowej zieleni komponowanej,
  - ocena możliwości objęcia ochroną krajobrazu kulturowego poprzez ustanowienie parków kulturowych.
4. Kreowanie wizerunku miasta i świadomości mieszkańców.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 – Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. Podane źródła sygnalizują tylko poszczególne programy finansowania, większość z nich ma charakter cykliczny, zatem nawet jeśli podany termin naboru już się zakończył, to istnieje szansa na nowy okres programowania.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła (np. Fundusz Kościelny).

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (RPO województwa lubuskiego),
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Program Infrastruktura i Środowisko,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Fundusz EOG.

Najważniejsze źródła finansowania inwestycji związanych z zabytkami zostały krótko omówione poniżej:

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorial-

nego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. W ramach programu Dziedzictwo kulturowe realizowane są następujące priorytety:

- 1) Ochrona zabytków, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- 2) Wspieranie działań muzealnych, mający na celu wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami, księgozbiorami,
- 3) Kultura ludowa i tradycyjna, w ramach którego wspiera się najwartościowsze zjawiska z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej,
- 4) Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą, mający na celu poprawę stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie zadań związanych z digitalizacją zasobów kultury i dziedzictwa narodowego, ich udostępnianiem i przechowywaniem zasobów cyfrowych,
- 6) Ochrona zabytków archeologicznych, w ramach którego dofinansowywane są wskazane zadania wspierające ochronę dziedzictwa archeologicznego,
- 7) Miejsca Pamięci Narodowej, mający na celu wspieranie samorządów w zapewnieniu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje ponadto dotacje na badania archeologiczne, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo, prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego. Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone zostały w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne i I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85% wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. w szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85% wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011 – 2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko – miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014.1446 ze zm.),
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 .446, ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

Uwaga!

Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SKWIERZYNA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Skwierzyna jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Skwierzyna oraz sporą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Skwierzyna, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Załącznik nr 1 do załącznika

WYKAZY OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Miasto Skwierzyna

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr
Skwierzyna	dom	2 Lutego	1
Skwierzyna	dom	2 Lutego	2
Skwierzyna	budynek mieszkalno-gospodarczy	2 Lutego	3
Skwierzyna	poczta	2 Lutego	3
Skwierzyna	dom	2 Lutego	4
Skwierzyna	dom	2 Lutego	5
Skwierzyna	dom	2 Lutego	6
Skwierzyna	dom	2 Lutego	9
Skwierzyna	dom	2 Lutego	10
Skwierzyna	dom	2 Lutego	11
Skwierzyna	dom	2 Lutego	12
Skwierzyna	dom	2 Lutego	13
Skwierzyna	dom	2 Lutego	14
Skwierzyna	dom	2 Lutego	18
Skwierzyna	dom	2 Lutego	19
Skwierzyna	dom	2 Lutego	20
Skwierzyna	dom	2 Lutego	21
Skwierzyna	dom	2 Lutego	22
Skwierzyna	internat	2 Lutego	23
Skwierzyna	szkoła	2 Lutego	23
Skwierzyna	cmentarz	2 Lutego	24
Skwierzyna	zespół szkoły	2 Lutego	24
Skwierzyna	dom	2 Lutego	14 a
Skwierzyna	kościół	2 Lutego	
Skwierzyna	dom	Arciszewskiego	1
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	2
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	3
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	4
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	5
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	6
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	7
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	10
Skwierzyna	dom	Armii Krajowej	11
Skwierzyna	dom	Batorego	5
Skwierzyna	dom	Batorego	11
Skwierzyna	budynek gospodarczy	Batorego	11
Skwierzyna	dom	Batorego	12
Skwierzyna	budynek gospodarczy	Batorego	12
Skwierzyna	dom	Batorego	13
Skwierzyna	dom	Batorego	14
Skwierzyna	dom	Batorego	15
Skwierzyna	dom	Batorego	16
Skwierzyna	cmentarz	Batorego	

Skwierzyna	dom	Chrobrego	6 a
Skwierzyna	dom	Chrobrego	6
Skwierzyna	dom	Chrobrego	10
Skwierzyna	dom	Chrobrego	17
Skwierzyna	dom	Chrobrego	18
Skwierzyna	budynek mieszkalny kolejarzy	Chrobrego	19
Skwierzyna	dom	Chrobrego	21
Skwierzyna	dom	Chrobrego	23
Skwierzyna	dom	Chrobrego	24
Skwierzyna	dom	Chrobrego	26
Skwierzyna	dom	Chrobrego	27
Skwierzyna	dom	Chrobrego	35
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	1
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	5
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	7
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	9
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	10
Skwierzyna	dom	Czerwonego Krzyża	11
Skwierzyna	dom	Dąbrowskiego	1
Skwierzyna	dom	Dąbrowskiego	2
Skwierzyna	dom	Dąbrowskiego	3
Skwierzyna	dom	Dąbrowskiego	4
Skwierzyna	dom	Dąbrowskiego	12
Skwierzyna	dom	Demokratyczna	2
Skwierzyna	dom	Demokratyczna	3
Skwierzyna	dom	Demokratyczna	4
Skwierzyna	dom	Drzymały	1
Skwierzyna	budynek mieszkalno-warsztatowy	Drzymały	1
Skwierzyna	dom	Drzymały	2
Skwierzyna	dworzec PKP	Dworcowa	
Skwierzyna	dom (błędnie był jako nr 3)	Garncarska	4
Skwierzyna	dom	Garncarska	6
Skwierzyna	dom	Gimnazjalna	1
Skwierzyna	młyn	Głowackiego	
Skwierzyna	dom	Gorzowska	6
Skwierzyna	dom	Gorzowska	8
Skwierzyna	dom	Gorzowska	12
Skwierzyna	dom	Gorzowska	13
Skwierzyna	dom	Gorzowska	16
Skwierzyna	dom	Gorzowska	17
Skwierzyna	dom	Gorzowska	18
Skwierzyna	dom	Gorzowska	24
Skwierzyna	dom	Gorzowska	29
Skwierzyna	dom	Gorzowska	10/11
Skwierzyna	pawilon dróżnika	Gorzowska	
Skwierzyna	dom	Grunwaldzka	1
Skwierzyna	dom	Grunwaldzka	3
Skwierzyna	dom	Grunwaldzka	10

Skwierzyna	dom	Jagielły	5 a
Skwierzyna	dom	Jagielły	3
Skwierzyna	dom	Jagielły	5
Skwierzyna	dom	Jagielły	6
Skwierzyna	dom	Jagielły	7
Skwierzyna	dom	Jagielły	8
Skwierzyna	budynek gospodarczy	Jagielły	8
Skwierzyna	dom	Jagielły	9
Skwierzyna	dom	Jagielły	10
Skwierzyna	dom	Jagielły	11
Skwierzyna	dom	Jagielły	12
Skwierzyna	dom	Jagielły	13
Skwierzyna	dom	Jagielły	14
Skwierzyna	budynek gospodarczy	Jagielły	14
Skwierzyna	budynek gospodarczy	Jagielły	14
Skwierzyna	dom	Jagielły	15
Skwierzyna	dom	Jagielły	16
Skwierzyna	dom	Jagielły	19
Skwierzyna	dom	Jagielły	20
Skwierzyna	dom	Jagielły	27
Skwierzyna	dom	Jagielły	29
Skwierzyna	dom	Jagielły	30
Skwierzyna	dom	Jagielły	37
Skwierzyna	dom	Jagielły	38
Skwierzyna	dom	Jagielły	39
Skwierzyna	park pocmentarny	Jagielły-Lokietka	
Skwierzyna	dom	Jaskółcza	11
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	5 a
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	1
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	4
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	6
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	7
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	23
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	24
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	25
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	26
Skwierzyna	dom	Konopnickiej	29
Skwierzyna	park	Konstytucji 3 Maja	
Skwierzyna	dom	Kopernika	2
Skwierzyna	dom	Kopernika	4
Skwierzyna	dom	Kopernika	8
Skwierzyna	dom	Kopernika	9
Skwierzyna	dom	Kościuszki	1-8
Skwierzyna	dom	Kościuszki	9-18
Skwierzyna	dom	Krótką	1
Skwierzyna	dom	Krótką	3
Skwierzyna	dom	Krótką	4
Skwierzyna	dom	Krótką	5

Skwierzyna	dom	Krótką	6
Skwierzyna	dom	Krótką	7
Skwierzyna	dom	Matejki	1/2
Skwierzyna	dom	Matejki	3/4
Skwierzyna	dom	Matejki	5/6
Skwierzyna	dom	Matejki	7/8
Skwierzyna	dom	Matejki	9/10
Skwierzyna	trafostacja	Matejki	
Skwierzyna	liceum	Mickiewicza	1
Skwierzyna	dom	Mickiewicza	28
Skwierzyna	dom	Mickiewicza	29
Skwierzyna	dom	Mickiewicza	30
Skwierzyna	dom	Mickiewicza	31/32
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	1
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	3
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	4
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	9
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	13
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	14
Skwierzyna	cmentarz komunalny	Międzyrzecka	17
Skwierzyna	kaplica cmentarna	Międzyrzecka	17
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	18
Skwierzyna	dom	Międzyrzecka	20
Skwierzyna	cmentarz żydowski	Międzyrzecka	
Skwierzyna	dom	Moniuszki	2
Skwierzyna	dom	Moniuszki	3
Skwierzyna	dom	Moniuszki	4
Skwierzyna	restauracja	Mostowa	3
Skwierzyna	dom	Nowowiejska	2
Skwierzyna	dom	Nowowiejska	3
Skwierzyna	dom	Nowowiejska	4
Skwierzyna	dom	Nowowiejska	5
Skwierzyna	cmentarz	Oberski Młyn	
Skwierzyna	dom	Ogrodowa	3
Skwierzyna	dom	Ogrodowa	4
Skwierzyna	dom	Paderewskiego	2 a
Skwierzyna	dom	Paderewskiego	1
Skwierzyna	dom	Paderewskiego	2
Skwierzyna	dom	Paderewskiego	8/9
Skwierzyna	dom	Paderewskiego	10/11
Skwierzyna	dom	Parkowa	2 a
Skwierzyna	dom	Parkowa	1
Skwierzyna	dom	Parkowa	2
Skwierzyna	dom	Parkowa	2 b
Skwierzyna	dom	Partyzancka	1
Skwierzyna	dom	Partyzancka	2
Skwierzyna	dom	Partyzancka	3
Skwierzyna	dom	Partyzancka	4

Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	5
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	6
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	7
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	8
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	9
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	10
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	13
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	19
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	20
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	24
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	27
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	28
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	29
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	30
Skwierzyna	dom	Piłsudskiego	31
Skwierzyna	cmentarz przykościelny	Plebańska	1
Skwierzyna	plebania	Plebańska	1
Skwierzyna	kościół	Plebańska	
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	3
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	5
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	10
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	11
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	26
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	28
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	30
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	32
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	33
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	34
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	35
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	36
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	38
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	40
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	45
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	47
Skwierzyna	dom	Powstańców Wlkp.	47 a
Skwierzyna	ZSZ	Poznańska	1
Skwierzyna	ZSZ sala gimnastyczna	Poznańska	1
Skwierzyna	dom	Poznańska	8
Skwierzyna	dom	Poznańska	10
Skwierzyna	dom	Poznańska	12
Skwierzyna	wieża ciśnień	Poznańska	
Skwierzyna	dom	Prusa	6
Skwierzyna	dom	Prusa	10
Skwierzyna	dom	Prusa	11/12
Skwierzyna	dom	Prusa	13/14
Skwierzyna	spichlerz	Prusa	
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	1
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	9

Skwierzyna	dom	Przemysłowa	20
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	21
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	24
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	26
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	27
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	28
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	29
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	35
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	41
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	43
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	44
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	47
Skwierzyna	dom	Przemysłowa	50
Skwierzyna	dom	Roosevelta	2
Skwierzyna	dom	Roosevelta	3
Skwierzyna	dom	Roosevelta	4
Skwierzyna	dom	Roosevelta	6
Skwierzyna	dom	Roosevelta	7
Skwierzyna	dom	Roosevelta	10
Skwierzyna	dom	Roosevelta	13
Skwierzyna	dom	Roosevelta	14
Skwierzyna	dom	Roosevelta	16
Skwierzyna	stodoła	Roosevelta	
Skwierzyna	ratusz	Rynek	1
Skwierzyna	dom	Rynek	2
Skwierzyna	dom	Rynek	4
Skwierzyna	dom	Rynek	5
Skwierzyna	dom	Rynek	6
Skwierzyna	dom	Rynek	7
Skwierzyna	dom	Rynek	8
Skwierzyna	dom	Rynek	19
Skwierzyna	dom	Rynek	21
Skwierzyna	fabryka, dawna rzeźnia	Rzeźnicka	1
Skwierzyna	dom	Rzeźnicka	5
Skwierzyna	dom	Sobieskiego	6
Skwierzyna	dom	Sobieskiego	7
Skwierzyna	dom	Sobieskiego	15
Skwierzyna	dom	Sobieskiego	23
Skwierzyna	cmentarz	Sobieskiego	13 a
Skwierzyna	trafostacja	Sobieskiego	
Skwierzyna	dom	Sportowa	4
Skwierzyna	dom	Szewska	4
Skwierzyna	szpital	Szpitalna	5
Skwierzyna	dom	Szpitalna	6
Skwierzyna	dom	Szpitalna	7
Skwierzyna	dom	Teatralna	2
Skwierzyna	dom	Teatralna	3
Skwierzyna	ośrodek kultury	Teatralna	5

Skwierzyna	dom	Teatralna	7
Skwierzyna	dom	Teatralna	8
Skwierzyna	dom	Teatralna	9
Skwierzyna	dom	Teatralna	10
Skwierzyna	dom	Waszkiewicza	13
Skwierzyna	dom	Waszkiewicza	18
Skwierzyna	cmentarz wojenny	Waszkiewicza	
Skwierzyna	dom	Żeromskiego	5
Skwierzyna	dom	Żeromskiego	7
Skwierzyna	dom	Żeromskiego	8
Skwierzyna	dom	Żeromskiego	9
Skwierzyna	układ urbanistyczny miasta		
Skwierzyna	elewator zbożowy		
Skwierzyna	most drogowy nad terenem zalewowym		
Skwierzyna	budynek stacji kolejowej Gaj		

OBSZAR WIEJSKI**Obiekty architektury**

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1	Dobrojewo	Budynki gospodarcze	Nr 4
2	Dobrojewo	Dom	Nr 14
3	Dobrojewo	Budynek gospodarczy	Nr 28
4	Dobrojewo	Dom	Nr 28
5	Dobrojewo	Dom	Nr 35
6	Dobrojewo	Sala wiejska	Nr 44
7	Dobrojewo	Cmentarz ewangelicki	
8	Dobrojewo	Kościół p.w. Św. Trójcy	
9	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 22
10	Goścnowo	Dom, d. szkoła	nr 22
11	Goścnowo	Dom	nr 23
12	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 25
13	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 35
14	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 35
15	Goścnowo	Dom	nr 35
16	Goścnowo	Stodoła	nr 35
17	Goścnowo	Dom	nr 39
18	Goścnowo	Stodoła	nr 3a
19	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 41
20	Goścnowo	Dom	nr 42
21	Goścnowo	Dom	nr 44
22	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 46
23	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 49
24	Goścnowo	Stodoła	nr 49
25	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 5
26	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 55
27	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 56
28	Goścnowo	Budynek gospodarczy	nr 8,9
29	Goścnowo	Stodoła	nr 8,9

30	Gościno	Cmentarz ewangelicki, leśny	
31	Gościno	Cmentarz ewangelicki. ob. komunalny	
32	Gościno	Cmentarz kalwiński	
33	Gościno	Pomnik z I woj. św, cmentarz komunalny	
34	Gościno	Remiza Osp	
35	Gościno	Transformator	
36	Jezerce	Budynek gospodarski	Jezerce 1
37	Jezerce	Domek myśliwski	Jezerce 1
38	Jezerce	Stajnia	Jezerce 1
39	Jezerce	Cmentarz ewangelicki	obok skrzyżowania dróg
40	Jezerce	Zespół domku myśliwskiego	
41	Kijewice	Dom – dawny czworak	Nr 1 i 2
42	Kijewice	Dom – dawny czworak	Nr 3
43	Kijewice	Cmentarz ewangelicki	
44	Kijewice	Założenie parkowe	
45	Koza	Cmentarz ewangelicki	
46	Krobielewko	Obora	Nr 2
47	Krobielewko	Poczta, część dawnego Urzędu Celnego + skład	Nr 3
48	Krobielewko	Dom, część dawnego Urzędu Celnego	Nr 4
49	Krobielewko	Dom	Nr 5
50	Krobielewko	Dom	Nr 19
51	Krobielewko	Dom	Nr 23
52	Krobielewko	Dom, część dawnego Urzędu Celnego + skład	Nr 37
53	Krobielewko	Obora	Nr 43
54	Krobielewko	Cmentarz ewangelicki	
55	Krobielewko	Cmentarz ewangelicki	
56	Krobielewko	Cmentarz komunalny	
57	Krobielewko	Cmentarz leśny	
58	Krobielewko	Cmentarz rodzinny	
59	Krobielewko	Kapliczka na cm. kom.	
60	Krobielewko	Kościół fil. p.w. Najśw. Serca Pana Jezusa	
61	Krobielewko	Osada olęderska	
62	Krobielewko	Remiza	
63	Krobielewko	Założenie parkowe	
64	Leszczyny	Dom, leśniczówka	nr 1
65	Leszczyny	Dom	nr 2
66	Leszczyny	Głaz	
67	Murzynowo	Cmentarz	ul. Skwierzyńska
68	Murzynowo	Budynek gospodarczy	folwark
69	Murzynowo	Brama	folwark
70	Murzynowo	Dom przy gorzelni	folwark
71	Murzynowo	Gorzelnia	folwark
72	Murzynowo	Obora	folwark
73	Murzynowo	Obora starsza	folwark
74	Murzynowo	Stajnia obok pałacu	folwark
75	Murzynowo	Spichlerz	obok folwarku
76	Murzynowo	Park	obok pałacu
77	Murzynowo	Kapliczka	przy cmentarzu

78	Murzynowo	Kościół filialny p.w. Niepokalanego Serca NMP	ul. Kościelna
79	Murzynowo	Dom, d. dom ogrodnika	ul. Kościelna 11
80	Murzynowo	Dom	ul. Kościelna 12
81	Murzynowo	Dom i remiza strażacka	ul. Kościelna 13
82	Murzynowo	Dom	ul. Kościelna 14
83	Murzynowo	Dom	ul. Kościelna 16
84	Murzynowo	Dom	ul. Kościelna 20
85	Murzynowo	Stodoła	ul. Kościelna 30
86	Murzynowo	Dom	ul. Kościelna 31
87	Murzynowo	Budynek gospodarczy	ul. Kościelna 40
88	Murzynowo	Pałac	ul. Kościelna nr 7
89	Murzynowo	Oficyna	ul. Kościelna nr 9
90	Murzynowo	Dom	ul. Leśna 4
91	Murzynowo	Dom	ul. Nowa 3
92	Murzynowo	Dom d. poczta	ul. Skwierzyńska 26
93	Murzynowo	Dom, d. leśniczówka	ul. Skwierzyńska 28
94	Murzynowo	Dom	ul. Skwierzyńska 30
95	Murzynowo	Dom	ul. Skwierzyńska 5
96	Murzynowo	Dom	ul. Sportowa 3a
97	Murzynowo	Budynek gospodarczy	ul. Warcińska 1
98	Murzynowo	Owalnica	
99	Murzynowo	Założenie folwarczne	
100	Nowy Dwór	dom na folwarku	folwark
101	Nowy Dwór	stodoła	folwark
102	Nowy Dwór	wozownia	folwark
103	Nowy Dwór	dom	nr 16
104	Nowy Dwór	dom	nr 9
105	Nowy Dwór	obora	nr 9
106	Nowy Dwór	cmentarz ewangelicki	przy rozwidleniu dróg
107	Nowy Dwór	cmentarz rodzinny	za folwarkiem, w lesie
108	Nowy Dwór	kościół fil. p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	
109	Nowy Dwór	pałac	
110	Nowy Dwór	Założenie folwarczne	
111	Nowy Dwór	Założenie parkowe	
112	Ociesze	Cmentarz ewangelicki	
113	Skrzynice	Cmentarz ewangelicki	naprzeciw nr 6, w lesie
114	Skrzynice	Stodoła	nr 3
115	Skrzynice	Dom	nr 8
116	Skrzynice	Dom	nr 9
117	Smolary	Cmentarz ewangelicki	Nadziejewki
118	Smolary	Budynek gospodarczy	Nadziejewki 54
119	Smolary	Dom „Sokołówka”	Nadziejewki 54
120	Smolary	Leśniczówka	Nadziejewki 55
121	Smolary	Głaz	
122	Świniarki	Dom	Nr 5
123	Świniarki	Budynek gospodarczy	nr 12
124	Świniarki	Dom	nr 12
125	Świniarki	Dom	nr 13

126	Świniary	Cmentarz ewangelicki	„na górze”, w lesie
127	Świniary	Brama i ogrodzenie	folwark, część wsch.
128	Świniary	Obora	folwark, część wsch.
129	Świniary	Kuźnia	folwark, część zach.
130	Świniary	Cmentarz ewangelicki	Kolonia Świniary
131	Świniary	Szkoła podstawowa	naprzeciw kościoła
132	Świniary	Dom	nr 28
133	Świniary	Budynek mieszkalno-gospodarczy	nr 29
134	Świniary	Kuźnia	nr 29
135	Świniary	Dom, d. sala wiejska	nr 41
136	Świniary	Dom, d. szkoła	nr 41
137	Świniary	Dom, d. świetlica szk.	nr 41
138	Świniary	Dom, poczta	nr 42
139	Świniary	Dom	nr 45
140	Świniary	Dom	nr 50
141	Świniary	Budynek gospodarczy	nr 53
142	Świniary	Dom, d. leśniczówka	nr 55
143	Świniary	Dom, d. leśniczówka	nr 71
144	Świniary	Stodoła	nr 75
145	Świniary	Budynek gospodarczy	nr 91 A/B
146	Świniary	Dom	nr 91 D
147	Świniary	Dom	nr 91 E
148	Świniary	Stajnia	obok nr 91, folwark
149	Świniary	Rzeźba z parku	w parku, nad stawem
150	Świniary	Transformator	za nr 91 D, folwark
151	Świniary	Kościół filialny p.w. MB Królowej Polski	
152	Świniary	Założenie folwarczne	
153	Świniary	Założenie parkowe	
154	Trąbki	Cmentarz ewangelicki	
155	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 1
156	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 17
157	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 36
158	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 38
159	Trzebiszewo	Szkoła	Główna 44
160	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 59
161	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 6
162	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 65
163	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 71
164	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Główna 8
165	Trzebiszewo	Dworzec	Kolejowa
166	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Kolejowa 1
167	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Kolejowa 15
168	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Kolejowa 2
169	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Kolejowa 3
170	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Młyńska 1
171	Trzebiszewo	Budynek mieszkalny	Młyńska 5
172	Trzebiszewo	Kapliczka przydrożna	Ul. Główna
173	Trzebiszewo	kościół p.w. św. Jana Nepomucena	Ul. Główna

174	Trzebiszewo	Kolumna Maryjna	Ul. Kolejowa
175	Trzebiszewo	Kapliczka przydrożna	Ul. Młyńska
176	Trzebiszewo	Cmentarz ewangelicki	
177	Trzebiszewo	Cmentarz komunalny	
178	Trzebiszewo	Cmentarz przykościelny	
179	Trzebiszewo	Trafostacja	
180	Trzebiszewo	Układ urbanistyczny	
181	Warcin	obora	folwark
182	Warcin	dom d. czworak	Nr 1/2
183	Wiejce	Pałac	Nr 17A
184	Wiejce	Park	Nr 17A
185	Wiejce	Pomnik poległych w I Wojnie Światowej	koło kościoła
186	Wiejce	Oficyna	na folwarku
187	Wiejce	Budynek gospodarczy	na folwarku, Nr 17A
188	Wiejce	Rządówka d. spichlerz	na folwarku, Nr 17A
189	Wiejce	Dom	Nr 5
190	Wiejce	Dom	Nr 6
191	Wiejce	Dom	Nr 8
192	Wiejce	Cmentarz ewangelicki	za wsią, po PN str. drogi
193	Wiejce	Głaz - <i>Bismarckstein</i>	za wsią, po PN str. drogi
194	Wiejce	Cmentarz przykościelny	
195	Wiejce	Kościół filialny p. w. św. Józefa	
196	Wiejce	Osada olęderska	

Cmentarze

Dobrojewo	Cmentarz ewangelicki
Gościnowo	Cmentarz ewangelicki, leśny
Gościnowo	Cmentarz ewangelicki. ob. komunalny
Gościnowo	Cmentarz kalwiński
Jezierce	Cmentarz ewangelicki
Koza	Cmentarz ewangelicki
Krobielewko	Cmentarz komunalny
Krobielewko	Cmentarz leśny
Krobielewko	Cmentarz ewangelicki
Krobielewko	Cmentarz rodzinny
Murzynowo	Cmentarz komunalny
Nadziejewki	Cmentarz ewangelicki
Nowy Dwór	Cmentarz ewangelicki
Nowy Dwór	Cmentarz rodzinny
Ociesze	Cmentarz ewangelicki
Skrzynice	Cmentarz ewangelicki
Swiniarki	Cmentarz ewangelicki
Świniary	Cmentarz ewangelicki
Trąbki	Cmentarz ewangelicki
Trzebiszewo	Cmentarz ewangelicki
Trzebiszewo	Cmentarz komunalny

Trzebiszewo	Cmentarz przykościelny
Wiejce	Cmentarz ewangelicki
Wiejce	Cmentarz przykościelny
Wiejce	Cmentarz ewangelicki

Układy ruralistyczne

Krobielewko	Osada olęderska
Murzynowo	Owalnica
Trzebiszewo	Układ urbanistyczny
Wiejce	Osada olęderska

Załącznik nr 2 do załącznika

Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji konserwatorskiej

Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	Rodzaj i chronologia
AZP 46-13			
Gościno	1	1	cmentarzysko - kultura łużycka
Gościno	2	2	osada kultura łużycka
Gościno	3	3	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	4	4	śląd osadnictwa - mezolit ślad osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	5	5	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - epoka kamienia
Gościno	6	6	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	7	7	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	8	8	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - epoka kamienia
Gościno	9	9	osada - kultura łużycka osada - wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	24	10	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - epoka kamienia
Murzynowo	25	11	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	26	12	śląd osadnictwa -- wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	27	13	śląd osadnictwa - późne średniowiecze osada? - epoka żelaza
Gościno	11	15	obozowisko - mezolit
Gościno	12	16	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	13	17	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	14	18	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - mezolit
Gościno	15	19	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	16	20	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - epoka kamienia
Gościno	17	21	śląd osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - epoka kamienia
Gościno	18	22	śląd osadnictwa - pradzieje ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	19	23	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	20	24	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	21	25	śląd osadnictwa - późne średniowiecze osada - kultura łużycka
Gościno	22	26	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	23	27	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	24	28	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	25	29	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - późne

			średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	26	30	śląd osadnictwa - epoka kamienia ślad osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	28	31	śląd osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	29	32	osada - kultura łużycka
Murzynowo	30	33	śląd osadnictwa - epoka kamienia
Gościno	27	34	osada - wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Gościno	28	35	śląd osadnictwa - mezolit?
Gościno	29	36	śląd osadnictwa - pradzieje
Gościno	30	37	osada - późne średniowiecze ślad osadnictwa - pradzieje
Gościno	31	38	osada - kultura łużycka
Gościno	32	39	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze osada - kultura przeworska
Murzynowo	31	40	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	32	41	cmentarzysko? - kultura przeworska
AZP 46-14			
Dobrojewo	1	1	śląd osadnictwa - nowożytność
Dobrojewo	2	2	śląd osadnictwa - nowożytność
Łomno	3	1	śląd osadnictwa - późne średniowiecze, nowożytność
AZP 46-15			
Jezierce	1	1	śląd osadnictwa - późne średniowiecze, nowożytność
Jezierce	2	2	epoka kamienia - wczesna epoka brązu
AZP 47-13			
Murzynowo	19	9	osada - pradzieje
Murzynowo	20	10	śląd osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	21	11	osada - późne średniowiecze
Murzynowo	22	12	osada - pradzieje ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	23	13	osada - późne średniowiecze
Trzebiszewo	1	4	osada - kultura łużycka, wczesne średniowiecze ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Trzebiszewo	2	5	osada - późne średniowiecze
Trzebiszewo	3	6	osada - pradzieje, późne średniowiecze
Trzebiszewo	4	7	osada - kultura łużycka osada - późne średniowiecze
Trzebiszewo	5	8	cmentarzysko ciałopalne - kultura łużycka
AZP 47-14			
Murzynowo	1	1	śląd osadnictwa - pradzieje, późne średniowiecze
Murzynowo	2	2	osada - późne średniowiecze
Murzynowo	3	3	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	4	4	osada - późne średniowiecze
Murzynowo	5	5	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	6	6	osada - późne średniowiecze
Murzynowo	7	7	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	8	8	śląd osadnictwa - pradzieje
Murzynowo	9	9	osada - pradzieje

Murzynowo	10	10	osada - kultura łużycka, okres wpływów rzymskich, pradzieje, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
Murzynowo	11	11	osada - okres wpływów rzymskich
Murzynowo	12	12	osada - kultura łużycka, okres wpływów rzymskich, pradzieje, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
Murzynowo	13	13	osada - kultura łużycka?
Murzynowo	14	14	osada - kultura łużycka ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	15	15	ślad osadnictwa - epoka kamienia
Murzynowo	16	16	osada - pradzieje ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Murzynowo	17	17	osada - kultura łużycka
Murzynowo	18	18	grodzisko?
Świniary	2	19	osada - późne średniowiecze
Świniary	3	20	osada - późne średniowiecze
Świniary	4	21	ślad osadnictwa - epoka kamienia, późne średniowiecze
Świniary	5	22	osada - późne średniowiecze
AZP 47-15			
Nowy Dwór	2	2	ślad osadnictwa - kultura łużycka
Nowy Dwór	3	3	ślad osadnictwa - epoka kamienia kultura łużycka, późne średniowiecze
Nowy Dwór	4	4	osada - pradzieje ślad osadnictwa - późne średniowiecze
Nowy Dwór	5	1	osada - kultura łużycka, Halsztat C
Świniary	1	1	osada - późne średniowiecze
AZP 47-16			
Krobielewko	7	3	ślad osadnictwa - pradzieje, późne średniowiecze
Krobielewko	8	1	ementarzysko - kultura amfor kulistych, neolit
Krobielewko	9	2	osada - kultura pucharów lejkowatych, neolit
Skrzynica	1	1	ślad osadnictwa - epoka kamienia
Skrzynica	2	2	ślad osadnictwa - pradzieje
Skrzynica	3	3	ślad osadnictwa - kultura łużycka
Skrzynica	4	4	osada - kultura łużycka
Skrzynica	5	5	ślad osadnictwa - kultura łużycka
Skrzynica	6	6	ślad osadnictwa - epoka kamienia, pradzieje, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze
Wiejce	10	1	osada - kultura ceramiki sznurowej, neolit
AZP 47-17			
Wiejce	1	1	ślad osadnictwa - kultura łużycka?
Wiejce	2	2	osada - kultura przeworska
AZP 48-14			
Skwierzyna Ober- ski Młyn	1	1	osada? - neolit osada - kultura łużycka osada? - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	2	2	osada - kultura łużycka
Skwierzyna	3	3	osada - kultura łużycka osada - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	4	4	ślad osadnictwa - kultura przeworska?
Skwierzyna	5	5	ślad osadnictwa - neolit / wczesna epoka brązu ślad osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	6	6	osada - kultura przeworska

Skwierzyna	7	7	osada? - kultura przeworska
Skwierzyna	8	8	śląd osadnictwa - nowożytność
Skwierzyna	9	9	śląd osadnictwa - nowożytność
Skwierzyna	10	10	osada? - kultura przeworska
Skwierzyna	11	11	osada? - kultura przeworska
Skwierzyna	12	12	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	13	13	śląd osadnictwa - kultura przeworska?
Skwierzyna	14	14	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	15	15	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	16	16	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Skwierzyna	17	17	osada? - późne średniowiecze
Skwierzyna	18	18	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	19	19	śląd osadnictwa - kultura łużycka
Skwierzyna	20	20	osada? - kultura przeworska
Skwierzyna	21	21	śląd osadnictwa - kultura łużycka
Skwierzyna	23	23	śląd osadnictwa - neolit
Skwierzyna	24	24	osada - kultura łużycka
Skwierzyna	25	25	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	26	26	śląd osadnictwa - kultura łużycka
Skwierzyna	27	27	śląd osadnictwa - kultura łużycka?
Skwierzyna	28	28	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	29	29	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	25	25	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	31	31	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Skwierzyna	36	36	śląd osadnictwa - kultura łużycka
Skwierzyna	37	37	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	38	38	osada - kultura łużycka
Skwierzyna	39	39	osada? - kultura przeworska
Skwierzyna	40	40	osada - kultura łużycka
Skwierzyna	41	41	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	42	42	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	43	43	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	44	44	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	45	45	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	46	48	osada - kultura przeworska
Skwierzyna	47	49	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	48	50	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	49	51	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Skwierzyna	50	52	śląd osadnictwa - kultura przeworska?
Skwierzyna	51	53	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	52	54	śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
Skwierzyna	53	55	śląd osadnictwa - późne średniowiecze
Skwierzyna	54	56	śląd osadnictwa - kultura łużycka
Skwierzyna	55	58	śląd osadnictwa - kultura przeworska
Skwierzyna	56	59	śląd osadnictwa - kultura przeworska

Załącznik nr 3 do załącznika**Uchwała Nr LVI/409/14
Rady Miejskiej w Skwierzynie**

z dnia 21 sierpnia 2014 r.

w sprawie zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków

Na podstawie art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) w związku z art. 18 ust. 2 pkt.15 i art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013r., poz. 594) uchwała się, co następuje:

§ 1. 1. Z budżetu Gminy Skwierzyna mogą być udzielone dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku, jeśli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria:

- 1) usytuowany jest na terenie Gminy Skwierzyna,
- 2) jest wpisany do rejestru zabytków,
- 3) posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe,

2. Dotacje mogą być udzielane na prace, które zostaną przeprowadzone w roku, w którym dotacja ma być udzielona.

3. Dotacje mogą być udzielane na nakłady konieczne na roboty budowlane, prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytku określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

4. O dotację może się ubiegać każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, a także podmiot, który do tego zabytku posiada tytuł prawny wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu, albo stosunku zobowiązaniowego z uwzględnieniem zapisu § 2 ust. 1

§ 2. 1. Dotacja może być udzielona, z zastrzeżeniem ust. 2 w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac przy zabytku, o którym mowa w § 1 ust. 1.

2. Jeżeli podmiot na prace lub roboty budowlane przy zabytku otrzymuje również inne środki publiczne, kwota dotacji przyznanej z budżetu Gminy Skwierzyna wraz z kwotami przyznanych na ten cel innych środków publicznych nie może przekroczyć 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

§ 3. 1. Udzielenie dotacji poprzedzone jest złożeniem odpowiedniego wniosku o udzielenie dotacji wraz z następującymi załącznikami:

1) imię, nazwisko, miejsce zamieszkania wnioskodawcy lub nazwę, adres i siedzibę wnioskodawcy będącego jednostką organizacyjną,

2) dane obiektu uwidocznione w rejestrze zabytków,

3) decyzja o wpisie do rejestru zabytków,

4) decyzję właściwego organu ochrony zabytków zezwalającą na przeprowadzenie prac lub robót przy zabytku,

5) dokumentację fotograficzną zabytku,

6) wnioskowaną kwotę dotacji i proponowany termin jej przekazania,

7) zakres prac lub robót, które mają być objęte dotacją,

8) termin zakończenia prac objętych wnioskiem,

9) harmonogram i kosztorys przewidywanych prac lub robót budowlanych ze wskazaniem źródeł ich finansowania,

10) informację o środkach publicznych przyznanych z innych źródeł na te same prace lub roboty budowlane przy zabytku oraz informację o wystąpieniu o takie środki złożonym do innych podmiotów,

11) wykaz prac lub robót budowlanych wykonywanych przy danym zabytku w okresie 3 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku z podaniem łącznej wysokości nakładów, w tym wysokości i źródeł dofinansowania otrzymanego ze środków publicznych,

12) określenie organu, u którego ubiega się o dotację.

13) dokument potwierdzający tytuł prawny wnioskodawcy do zabytku

2. Formularz wniosku o udzielenie dotacji stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

3. Wniosek składa się osobno na każdy zabytek, na który ma być udzielona dotacja.

4. Wnioski niekompletne podlegają uzupełnieniu we wskazanym terminie.

§ 4. 1. Wnioski o dotację kieruje się do Burmistrza Skwierzyny.

§ 5. 1. Dotację przyznaje Rada Miejska Skwierzyny na wniosek Burmistrza Skwierzyny określając:

1) nazwę podmiotu otrzymującego dotację,

2) prace lub roboty budowlane przy obiekcie zabytkowym, na których wykonanie przyznano dotację,

3) kwotę dotacji do przekazania w roku budżetowym,

2. Przy ustalaniu wysokości przyznawanych dotacji Rada Miejska w Skwierzynie uwzględnia kwotę zaplanowaną na ten cel w budżecie Gminy Skwierzyna.

§ 6. 1. Uwzględniając §5 uchwały oraz dane z wniosku o dotację, Burmistrz Skwierzyny zawiera z beneficjentem umowę w zakresie udzielenia dotacji, ze środków finansowych Gminy Skwierzyna, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

§ 7. 1. W celu rozliczenia dotacji beneficjent w sposób i w terminach określonych w umowie składa Burmistrzowi Skwierzyny sprawozdanie z wykonania prac lub robót budowlanych.

2. Sprawozdanie określa:

1) całkowity koszt zadania w okresie sprawozdawczym, w tym nakłady pokryte z innych środków publicznych,

2) zestawienie rachunków dołączonych do sprawozdania w celu rozliczenia dotacji – ze wskazaniem numeru księgowego, numeru pozycji kosztorysu, daty wystawienia rachunku, nazwy wydatku oraz jego kwoty wraz z określeniem wysokości środków z dotacji finansujących dany rachunek.

3) Formularz sprawozdania z rozliczenia udzielonej dotacji stanowi załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

§ 8. 1. W przypadku częściowego lub całkowitego niewykonania dotowanego zadania z przyczyn leżących po stronie beneficjenta lub wykorzystania środków niezgodnie z przeznaczeniem, odpowiednia część przekazanych środków dotacji podlega zwrotowi do budżetu Gminy Skwierzyna na zasadach określonych w umowie.

§ 9. 1. Burmistrz prowadzi zestawienie danych o udzielonych dotacjach oraz informuje inne organy uprawnione do udzielania dotacji na prace lub roboty budowlane przy zabytkach o dotacjach przyznanych przez Radę Miejską w Skwierzynie.

2. Zestawienie danych dla każdej udzielonej dotacji winno zawierać:

1) wskazanie zabytku, z uwzględnieniem miejsca jego położenia lub przechowywania,

2) imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres osoby albo nazwę, siedzibę i adres jednostki o organizacyjnej, której przyznano dotację,

3) kserokopię uchwały o przyznaniu dotacji,

4) kserokopię umowy o dotację,

5) informacje o wysokości środków przekazanych beneficjentowi z dotacji oraz o rozliczeniu kwoty wypłaconej dotacji,

6) informacje przekazane przez inne organy zobowiązane do udzielania informacji o dotacjach na prace lub roboty budowlane przy danym zabytku.

3. Burmistrz niezwłocznie ogłasza na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta i w Biuletynie Informacji Publicznej uchwałę o przyznaniu dotacji.

§ 10. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Skwierzyny.

§ 11. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Stanisław Rucki